

Ακαδ. έτος 2019-2020

ΔΙΟΜΑΔΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
Σχετική αποστέρηση
Ρεαλιστική σύγκρουση
Κοινωνική διαμαρτυρία

Αικ. Γκαρή

Τμήμα Ψυχολογίας

agari@psych.uoa.gr

Σχετική Αποστέρηση

- Η έννοια αναπτύχθηκε διεξοδικά από τον Davis (1959) ως ματαίωση που προκύπτει από τις συγκρίσεις ανάμεσα σε εμπειρίες και προσδοκίες
- Η αίσθηση ότι έχει κανείς λιγότερα από αυτά που θεωρεί ότι δικαιούται.
- Διαπιστώνεται απόκλιση ανάμεσα στα επιτεύγματα στο παρόν και στις προσδοκίες ή δικαιώματα για το τι θα μπορούσε να επιτευχθεί στο παρόν και στο μέλλον (Walker & Smith, 2002).

Καμπύλη J μεταξύ επιτευγμάτων και προσδοκιών

- Ενώ οι προσδοκίες συνεχίζουν να ανεβαίνουν, οι επιτεύξεις υφίστανται πλήγμα και ακολουθούν κατιούσα πορεία (Davis, 1969)
- Την πορεία αυτή ακολούθησε η σχέση επιτευγμάτων και προσδοκιών σε ιστορικές περιόδους κάποιων δεκαετιών, με αυξανόμενη αρχικά ευημερία και ξαφνική πτώση και ύφεση στη συνέχεια.
- Ωστόσο, σημειώνονται ιστορικές φάσεις που η παραπάνω καμπύλη δεν βρίσκει εφαρμογή (π.χ. η άνοδος του Ναζισμού στη Γερμανία, η Γαλλική και η Ρωσική Επανάσταση, κ.ά.)

Σχέση της Σχετικής Αποστέρησης και της συλλογικής επιθετικής συμπεριφοράς (Berkowitz, 1972)

- Σχετική αποστέρηση ↓
- Ματαίωση ↓
- Εντείνεται η ματαίωση από τυχόν απεχθείς περιβαλλοντικές συνθήκες ↓
- Ατομική βία που επιδεινώνεται από τη επιθετικά ερεθίσματα (π.χ. αστυνομικές δυνάμεις) ↓
- Διάδοση-διάχυση της επιθετικότητας ↓
- Η παρουσία άλλων ατόμων (διαδηλώσεις, συγκεντρώσεις πολιτών) διευκολύνει την επιθετικότητα (Κοινωνική Διευκόλυνση)

Μορφές Σχετικής Αποστέρησης κατά Runciman (1966)

- **Εγωιστική Σχετική Αποστέρηση** : προέρχεται από την ατομική αίσθηση, μετά από σύγκριση με ομοίους, ότι έχουμε λιγότερα από αυτά που δικαιούμαστε
- **Αδελφική**: προέρχεται από σύγκριση με ανόμοια άτομα-μέλη άλλων ομάδων και αφορά σ' όλα τα μέλη της δικής μας ομάδας που θεωρούμε ότι έχουν λιγότερα από τα δικαιούμενα.

Συνδέεται με κοινωνική αναταραχή σε θέματα εργασιακών ευκαιριών και πολιτιστικών ελευθεριών, μαχητικές διαδηλώσεις, συχνά με παράβαση της νομοθεσίας και καταστροφική δράση (ακτιβιστές Μαύροι στις ΗΠΑ, Ινδοί μουσουλμάνοι έναντι των Ινδουϊστών).

4 παράγοντες επιτείνουν τη Σχετική Αποστέρηση στις διομαδικές σχέσεις

- Ισχυρή δέσμευση των μελών με την ενδο-ομάδα (π.χ. γυναίκες ακτιβίστριες επιδεικνύουν εμπλοκή έντονη σε δραστηριότητες όταν ταυτίζονται ισχυρά με ομάδες γυναικών, οι στρατευμένοι στο Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του ISIS)
- Δράση που αναλαμβάνουν τα μέλη της ομάδας ως μέσο για την κοινωνική αλλαγή
- Πίστη ότι σημειώνεται αδικία - κατανεμητική & διαδικαστική- (*κανείς νιώθει θύμα κάποιων διαδικασιών και όχι κάποιων άλλων ατόμων ή ομάδων*)
- Συγκρίσεις με ισχυρές και διαφορετικές εξω-ομάδες όπου εμπειρέχεται σύγκρουση (μαύροι με λευκούς).

«Φαινόμενο ευχαριστημένης εργάτριας» (Crosby, 1982)

- Οι συγκρίσεις γίνονται με ομάδες που έχουν παρόμοιο κοινωνικό status και με κάποιο κοινό κριτήριο όπως το φύλο, την κοινωνική καταγωγή, τη φυλή κλπ
π.χ. συγκρίσεις εργατριών μεταξύ υποομάδων που αφορούν σε συνθήκες που βιώνουν *άλλες γυναίκες* ως προς τους μισθούς τους και τις συνθήκες εργασίας τους -και όχι άλλοι άνδρες, λευκοί πληθυσμοί κλπ. (Major 1994)

Κοινωνική διαμαρτυρία

- Διαμαρτυρία ατομική και ομαδική, με **στάσεις υπέρ** ενός κοινωνικού αγαθού ή **κατά** ενός κοινωνικού κακού.
- Η επιτυχία θεωρείται ότι ωφελεί όλους αλλά η αποτυχία βλάπτει μόνο τους συμμετέχοντες στη διαμαρτυρία (π.χ. δράση της αστυνομίας εναντίον διαδηλωτών, της εργοδοσίας εναντίον διαδηλωτών, κ.ά.) .Το στοιχείο αυτό συμβάλλει σε κάποιους να λειτουργούν συχνά στην **«περιφέρεια της διαμαρτυρίας»**, ως συμπαθούντες- «παρασιτικά»-παρά ως συμμετέχοντες.

Φαινόμενο Παρασιτισμού

- Οι άνθρωποι εκμεταλλεύονται πόρους προς όφελός τους, χωρίς να νοιάζονται για τις συνέπειες τόσο στους ίδιους τους πόρους, όσο και στα άλλα άτομα.
- Καρπώνονται τις ωφέλειες από την υπαγωγή σε μια ομάδα, αποφεύγοντας τις υποχρεώσεις τους - αλληλένδετες με την ιδιότητα του μέλους
- Αφήνουν τα υπόλοιπα μέλη να επωμίζονται το κόστος
- **Δίλημμα δημόσιων αγαθών:** αν και αφορούν όλους, μπαίνουν οι άνθρωποι στον πειρασμό να τα χρησιμοποιούν χωρίς να συνεισφέρουν αναλόγως.

Κοινωνική διαμαρτυρία

- Διομαδική συμπεριφορά που συμβαίνει σε πεδία πολυοργανωσιακά, δηλ. κινήματα διαμαρτυρίας με σύγκρουση ιδεών & ιδεολογιών με πολιτικοποίηση, και σε σύνδεση με θεσμούς της κοινωνίας (Klandermans, 1997).
- **ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ:** η κατανόηση του ανθρώπου ανεξάρτητα από πολιτισμικά πλαίσια, σε παγκόσμιο (universal) επίπεδο, αλλά και με αποδοχή της διαφορετικότητας.

Εθνοκεντρισμός & Ρεαλιστική σύγκρουση

William Graham Sumner (1906): Πολιτισμός είναι ο τρόπος ζωής ενός λαού, τα ήθη και τα έθιμά του προκύπτουν από τη συνεχή προσπάθεια για ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών .....

Ο εθνοκεντρισμός οδηγεί τους ανθρώπους να διογκώνουν και να ισχυροποιούν οτιδήποτε ιδιαίτερο αφορά στα δικά τους έθιμα και τους διαφοροποιεί από τους Άλλους.

ΕΘΝΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ

Φαινόμενο κατά το οποίο το άτομο νιώθει θετικά συναισθήματα προς τα άτομα μιας ομάδας όπου ανήκει και αρνητικά συναισθήματα προς άτομα άλλων ομάδων, τα οποία τροφοδοτούνται αμοιβαία (W. G. Sumner, 1906)

- Όσο τα χαρακτηριστικά και τα προβλήματα του ανθρώπου γίνονται οικουμενικά, τόσο τα άτομα αντλούν την αίσθηση του ανήκειν από μικρού μεγέθους ομάδες, ώστε ο κόσμος να κατακερματίζεται στο «εμείς» και «εσείς».

Θεωρία Ρεαλιστικής Σύγκρουσης του Sherif

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

- Οι διομαδικές σχέσεις αφορούν σχέσεις μεταξύ 2 ή περισσότερων ομάδων και όχι μεταξύ ατόμων που ανήκουν στις ομάδες.
- Ο εθνοκεντρισμός προσδιορίζει τις διομαδικές σχέσεις και προκαλεί σύγκρουση
- Η σύγκρουση δεν γίνεται κατανοητή ως κατάσταση που ρυθμίζεται από τις ιδιότητες των ατόμων αλλά από τις δυναμικές σχέσεις μεταξύ ομάδων (σχετική αποστέρηση, αυταρχισμός, δογματισμός)

Πειράματα M. Sherif et al. (1949, 1953, 1954)

- Πειραματικές έρευνες με παιδιά 11-12 ετών σε χώρο καλοκαιρινής κατασκήνωσης, με έργο σειρά οργανωμένων παιχνιδιών:
- Σε συνθήκες συνεργασίας-φιλίας (Φάση 1)
- Σε συνθήκες διαχωρισμού, απομόνωσης των φιλικών σχέσεων και καλλιέργεια του εθνοκεντρισμού (Φάση 2)
- Σε συνθήκες ανταγωνισμού μέσω αγώνων/αναμετρήσεων, όπου λειτουργεί η διομαδική εχθρότητα (Φάση 3)

Υπερκείμενοι στόχοι και ο ρόλος τους

- Πώς μπορούν οι εχθρότητες στην ομάδα να αμβλυνθούν;
- Στην προσπάθεια συμφιλίωσης επιδιώχθηκε η αλληλεξάρτηση των μελών στο πλαίσιο της επίτευξης ενός κοινού υπερκείμενου στόχου, που αποτελούσε κοινή επιδίωξη των ομάδων, αλλά που από μόνη της καμία ομάδα δεν θα μπορούσε να επιτύχει (Φάση 4).

Παράδειγμα υπερκείμενου στόχου

Ο συμβολικός απεγκλωβισμός ενός φορτηγού που μετέφερε μια ταινία που και οι δύο ομάδες θα παρακολουθούσαν.

Στη Φάση 3 της διομαδικής εχθρότητας, το σχοινί για τον απεγκλωβισμό του οχήματος ήταν το σχοινί που χρησιμοποιούσαν ανταγωνιστικά οι δύο ομάδες για να αναδειχθεί ένας μόνο νικητής.

Θεωρία Ρεαλιστικής Σύγκρουσης

Συγκρουσιακές σχέσεις ομάδων σε πραγματικό επίπεδο αλληλεπίδρασης.

Η φύση των σχέσεων μεταξύ των ατόμων των ομάδων καθορίζει τόσο τη φύση των διατομικών, όσο και των διομαδικών σχέσεων.

Στις νατουραλιστικές πειραματικές διαδικασίες (M. Sherif, 1966):

- Υπήρχε λανθάνων εθνοκεντρισμός πριν από την εμφάνιση ανταγωνισμού και εχθρότητας
- Η σύγκρουση μεταξύ ομάδων επέφερε προκαταλήψεις, διακρίσεις, εθνοκεντρισμό.

Θεωρία Ρεαλιστικής Σύγκρουσης

- Η λιγότερο ματαιωμένη ομάδα (νικήτρια) ήταν η πιο επιθετική στις διομαδικές σχέσεις
- Η απλή επαφή δεν αρκούσε για να συμφιλιώσει τις σχέσεις, απαιτούνταν κοινά **στόχοι-υπερκείμενοι στόχοι**.

Οι Διαπροσωπικές Σχέσεις καθορίζουν τη διομαδική συμπεριφορά (Sherif, 1966)

Κοινοί

**Αμοιβαία
αποκλειόμενοι στόχοι**

**Διαπροσωπική
συνεργασία**

**Αλληλεγγύη
Ομάδας**

**Διαπροσωπικός
ανταγωνισμός**

**Μειωμένη αλληλεγγύη,
Διαπροσωπική
σύγκρουση, Κατάρρευση
ομάδας**

Διομαδική συνεργασία

Διομαδική αρμονία

**Διομαδικός
ανταγωνισμός**

Διομαδική σύγκρουση

Διαπροσω-
πικές
σχέσεις

Διομαδικές
σχέσεις

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ – ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ: Οι ατομικοί στόχοι των μελών της ομάδας είναι συνδεδεμένοι, ώστε να υπάρχει συνάφεια μεταξύ των επιτευγμάτων του καθ' ενός με τα επιτεύγματα των υπολοίπων.

Η επίτευξη του στόχου/των στόχων κάθε μέλους είναι εφικτή μόνο εάν οι συνεργάτες επιτύχουν τους στόχους τους.

- **ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ:** Η επίτευξη του στόχου κάποιου μέλους πραγματοποιείται μόνο αν τα υπόλοιπα μέλη δεν επιτύχουν τους στόχους τους (Deutsch, 1949, 1962)

Πειραματικές έρευνες

M. Deutsch, 1949: Εργάστηκε με φοιτητές σε **συνθήκες ανταγωνισμού** (ο υψηλότερος βαθμός του καθενός οριζόταν από την αποδοτικότερη λύση που πρότεινε) και σε **συνθήκες συνεργασίας** (οι βαθμοί καθενός θα ορίζονταν από τη συνολική απόδοση της ομάδας)

Mixed motive games:

- Το «παιχνίδι των φορτηγών» (Deutsch, 1960)
- «Δίλημμα του φυλακισμένου» (Prisoners' dilemma, Howard, 1988. Simon, 1954. Poundstone, 1992).

ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ – ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ≠ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ:

Δίλημμα του φυλακισμένου: εξετάζει τις στρατηγικές επιλογές λογικά σκεπτόμενων παικτών που εμπλέκονται σε ανταγωνιστικές καταστάσεις.

- Δύο άτομα συλλαμβάνονται από την αστυνομία σαν ύποπτοι διάπραξης κάποιων εγκλημάτων. Η αστυνομία δεν έχει όλα τα απαιτούμενα στοιχεία για να τους κατηγορήσει, οπότε τους βάζει σε χωριστά δωμάτια, εμποδίζοντάς τους να έχουν οποιαδήποτε επικοινωνία.
- Ο εισαγγελέας επισκέπτεται και τους δύο, τον καθένα χωριστά, και κάνει στον καθένα την εξής πρόταση:

Πρόταση εισαγγελέα

- Αν καταθέσει εναντίον του άλλου (και ο άλλος δεν μιλήσει) τότε η συνεργασία αμείβεται με άμεση απελευθέρωση, ενώ ο «άλλος» θα τιμωρηθεί με 12 χρόνια (ομολογία-σιωπή).
- Αν δεν μιλήσει ούτε αυτός ούτε ο άλλος θα τιμωρηθούν και οι δύο με 1 χρόνο φυλακή για ήσσονα αδικήματα για τα οποία η αστυνομία δεν έχει αποδείξεις (σιωπή).
- Αν καρφώσουν και οι δύο ο ένας τον άλλον τότε θα τιμωρηθούν με 4 χρόνια ο καθένας (ομολογία).

Κάθε κρατούμενους, A & B, έχει τις εξής επιλογές:

- Επειδή οι κανόνες είναι κοινοί και για τους δύο, είναι πιθανό και οι δύο να κάνουν τις ίδιες λογικές σκέψεις:
- 1^η: «Εάν ο N με καταδώσει τότε τι πρέπει να κάνω; Στην περίπτωση που σιωπήσω (1ος κανόνας) θα θεωρηθώ ένοχος και θα φυλακιστώ για 12 χρόνια. Αν τον καταδώσω, θα με καταδώσει κι εκείνος, και τότε εμπίπτουμε και οι δύο στον 3ο κανόνα και θα φυλακιστώ για 4 χρόνια. Με συμφέρει να τον καταδώσω».
- 2^η «Εάν ο N δεν με καταδώσει τότε τι πρέπει να κάνω; Εάν εγώ τον καταδώσω πρώτος, εμπίπτω στον 1ο κανόνα και θα απελευθερωθώ ως αθώος που συνεργάστηκε. Αν δεν τον καταδώσω εμπίπτουμε και οι δύο στον δεύτερο κανόνα και θα φυλακιστούμε και οι δύο για 1 χρόνο. Πάλι με συμφέρει να τον καταδώσω.»

- Με αυτές τις λογικές σκέψεις ο Α, επειδή ενδιαφέρεται πάντα για το μεγαλύτερο προς τον εαυτό του όφελος, σε αντίθεση προς το κοινό όφελος με το περιβάλλον του, αποφασίζει να καταδώσει τον Β διότι τον συμφέρει και στις δύο περιπτώσεις (αθώος ή φυλάκιση 4 ετών).
- Αποφασίζουν και ο Α και ο Β να καταδώσουν ο ένας τον άλλο
- Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι περισσότεροι άνθρωποι δεν εμπιστεύονται τους άλλους και επιλέγουν ανταγωνιστική στρατηγική.
- Αν ο παίχτης είναι κάποιος που γνωρίζουμε από πριν, είναι πιθανό να ξεκινήσουμε συνεργατική στρατηγική.

Άλλα πειράματα

Έρευνα του L. N. Diab, 1970 στο Λίβανο στην προσπάθεια να επιβεβαιωθούν τα ευρήματα του Sherif :

- Δεν επιβεβαιώθηκαν ως προς τις συνθήκες συμφιλίωσης, γιατί σε μια πολιτισμική ατμόσφαιρα μακροχρόνιου πολέμου, οι δυνατότητες συμφιλίωσης είναι περιορισμένες.

Έρευνα του A. V. Petrovsky, 1977 στη Σοβ. Ένωση, σε μέλη συνεταιρισμών: επιβεβαιώθηκε η ανάγκη της συμφωνίας σε ένα κοινό σκοπό και της συμφιλίωσης, μακριά από το «εμείς» και «εκείνοι».